

SELYEM ZSUZSA

PSYCHÉ A KÁNONBAN

Berlinben, valamikor a kétezres évek elején leragadtam egy könyvesbolt kirakata előtt: bőrönd méretű fehér kartondoboz piros műanyag fülekkkel, oldalán a felirat: DER KANON. Ott volt még a híres német kritikus, Marcel Reich-Ranicki fotója, neve. A posztmodern pimaszságnak akkoriban még nem lóttek, legalábbis én nem értesültem róla, úgyhogy azon hüledeztem, hogy mi ez a személyi kultusz egy szabad országban, miért lehet annyira fontos egyetlen irodalomkritikus, hogy ő mondja meg, mit érdemes elolvasni, és persze a posztmodern világszemlélet felől a lényeg (via Nietzsche és Derrida): létezik-e vajon épeszű olvasó, aki elfogadja a DER-t, mikor kánon nincs, csak kánonok, la vérité est plurielle?

Sok kánon van, és sok olvasó, és minden olvasónak külön kánonja? Ha gondoltam valamit erről a kérdésről, akkor valami ilyesmit, de sokkal jobban foglalkoztattak a művek, az, ahogyan ki vannak találva, mit mondanak nekem a különféle jelentésrétegeik, és erre én mit, stb. A kérdést, hogy akkor meg hogyan tudom előre, hogy melyik regénnyel, verssel érdemes a szárnyas léptű időt üznöm, még nem tettem fel élesen, talán azért, mert az irodalmi gondolkodásomat – anélkül, hogy tudatosult volna bennem – egy kiváló, önmagát nem kánonként prezentáló sorozat formálta, a Kriterion Könyvkiadó Horizont sorozata, amelyben olyan szerzők művei jelentek meg rendszeresen és olcsón, mint Camus, Kafka,

Milyen könyvet vinnél
be a börtönbe
egy halálraítéltnek?

Thomas Mann, Salinger vagy Woolf. Később, már a tanítási munkám során szembesültem azzal, hogy jóval nehezebb megállapítani egy szövegről, hogy mennyi lelket éri meg beléönteni, ha valaki serdülőkorra óta örömből jószerint csak kommersz könyveket olvashatott, ha a közvélemény a szórakozást és a művészetet ellentétben láttatja, és ha egy olyan világrend kezd körvonalazódni, melyben a gondolkodás művelete nem célszerű.

A Horizont sorozatot persze ma is jószívvel ajánlanám, csak hát már nincs. Az olvasási kultúra fogyasztói rétegek szerinti darabokban, úgyhogy most volna igazán szükség valami közös alapra, amelyről elindulhatna a beszélgetés, és pont erre alkalmas egy megbízható kánon. A kánon ugyanis közös megegyezés párlata, nem pedig egyéni preferencia, nem szeszély, hangulat és elfogultság argumentálhatatlan következménye. Reich-Ranicki és az Insel Verlag *Der Kanon* című vállalkozásában ott a csavar, amivel elkerüli, hogy individuális kedvencekből rakja össze a teljes német irodalom olvasásra, megőrzésre méltó műveit, hogy egy olyan irodalomkritikusról van szó, aki éveken át a német televízióban vezeti a milliós nézettségű *Literarisches Quartett* műsort, egy életen át foglalkozott a német irodalommal, hozzáértését a világ különféle egyetemlein ismerték el, és: Lengyelországban, Włocławekben született, zsidó családban, mely családot a náci elpusztítottak. Semmi oka nem volt elfogultnak lennie a német kultúra iránt. Milyen könyvet vinnél be a börtönbe egy haláraitéltnek? Mintha ez a kérdés mozgatta volna választásait. Ebből meg bőven megél egy (történetesen a német) irodalmi kánon, megússza azt, amit egyébként szinte lehetetlen megúszni, amit a magyar irodalmi kánon mindeddig nem úszott meg, hogy vagy a nemzeti elfogultság fűtse a választásokat, vagy az éppen regnáló hatalom ideológiája, vagy az egyéni preferenciák, melyek konszenzus helyett egymás eltörlésére hajtanak.

A kánonnal általában két baj szokott lenni: hosszú és hiányos. A logika – „a líra logika, de nem tudomány” (J. A.) – meg kiábrándít abból, hogy valaha is rendes, elfogadható kánon alakuljon ki, hiszen minél hiánytalanabb, annál hosszabb, beláthatatlanabb, feloldódik a végtelenben; és fordítva: ha meg elég rövid, akkor hiányos. Ami annyit tesz, hogy magában a kánon fogalmában van a belső ellentmondás. Ha viszont nem fogalomként, hanem folyamatként gondoljuk el, akkor nem ütköziünk bele saját lehetetlen vágyainkba. Annál is inkább érdemes úgy közelíteni hozzá, mint folyamathoz, *flow*-hoz, mert a közös megegyezés feltételezi a lezáratlanságot, azt, hogy helye legyen az újnak, a még meg nem születettnek.

A magyar irodalmi kánon lezáratlan folyamatként jelenik meg például Pilinszky János *Apokrif* című verse felől nézve. Apokrif a kánonban? Figyeljük meg a nézőpontváltást, azt, ahogyan a két szál meg van csavarva, mint a DNS-é, és a kánon-apokrif ellentét sötét tagja itt nem pusztán a kirekesztettség állapota, hanem magának az emberi és állati kirekesztettségnek az állapotát olyan erővel és vízióval megjelenítő formája, hogy az Isten se tudja (az más, hogy bizonyára nem is akarja) a kánonból kihagyni. Pilinszky adott a magyar irodalomnak egy paradoxont, amitől az figyelmesebb, elgondolkodóbb, kevésbé előítéletes tud lenni.

Weöres Sándor *Psyché* című vállalkozása szintén folyamatként láttatja a magyar irodalmi kánon: egy olyan költőt talál ki, aki bravúros vállrándítással veszi tudomásul, hogy az ő művei nem férnek be a kánonba, ugyanakkor egy onnan méltatlanul kimaradt, valóságos szerzőt, Ungvárnémeti Tóth Lászlót, mégiscsak belecsempész. Mindezt úgy, hogy két korszak különféle kánonjának ideologikusságát leplezi le: a 20. század második felének szocialista realista kánon-

ját, saját korszakáét, amelyben évekig nem jelenhetett meg más tőle, mint gyermekirodalom, mivel a kor kultúrpolitikusai, cenzorok és/vagy nekik alárendelt szerkesztők a műveken a valóságnak nevezett ideológiát és a diktatúra fönntartásához elengedhetetlen szolgálalkúséget kérték számon, valamint a 19. század nemzeti kánonját, amelyben a művészet alá volt rendelve egy igencsak behatárolt hazafiasság eszménynek.

Valóság és fikció szétválaszthatatlanságát formálja meg hihetetlen könnyedséggel és tudással, a kitalált „hajdani költőnő” a valóságos Kazinczy Ferenc valóságos szalonjában fordul meg, Beethoven hozzá írja az általa túl édeskésnek talált *Für Elise*-t, Goethét látogatják meg, vagy éppen a magyar nemzeti kánonizátorral, Toldy Ferencsel levelezik. S ami szerintem a legszebb: az öreg, süket, botladozó Beethovent elküldi Ungvárnémeti Tóth László temetésére.

Nincs szimpla valóság, vagy ha van, akkor sem férünk hozzá, csak közvetetten, a képzelet segítségével – ez a következtetés még csak tagadó viszonyban sincs saját korának szimplifikáló, lebutító elvárásával, hiszen ahonnan ő nézi a jelenségeket, onnan egy irodalmi hivatalnok hatalma nevetséges hetvenkedés, mely legfőbb pillanatnyi kellemetlenséget tud okozni, de hosszabb távon nem érdemes számolni vele. Weöres nem éri be az éppen adottal, őt a dolgok térben és időben behatárolhatatlan, elképesztő gazdagsága foglalkoztatja.

A kultusz semmiféle szerepet nem játszik választásaiban, Ungvárnémeti Tóth László líráját nem azért hozza helyzetbe, hogy a kánon hosszabb legyen, és ő maga is, mint felfedező, részesüljön az új tekintélyről ráhulló sugarakból – ez a 19. század eleji költő nem *fontos* Weöres számára, hanem *rokon lélek és rokon ész*. Ungvárnémeti, akárcsak Weöres Sándor, a költészetéről azt vallotta, hogy nem egy adott mondanivaló formába öntése, nem egy adott téma rímekkel, ritmussal való feldíszítése, hanem forma és tartalom alapvető egysége. Ezt persze mindenki tudja, mégis a mai napig egy félmosoly nélkül fogadjuk el a drága klasszikus költőinktől, hogy például az erotikus szapphói strófákban a hazaszeretetüket énekelték meg. A kivétel, aki nem házi feladatként verselt görög strófákban – és bájos anakronizmusként, de még inkább tudatos döntésként az egyetemes költészet mellett, a 19. század elején egész kötetnyi verset írt ógörögül –, természetesen Ungvárnémeti Tóth László, akinek jegyzetét a görög líráról Weöres be is szerkeszti *Psychéjébe*: „Pindar, Alkaios, Sappho, s Anákreon, Hellásznak négy jeles Lantosi, s a rólok nevezett versmértékeknek szerencsés Találókülömbféle tekintetből, hasonló figyelemre, s tiszteletre méltók. Nem a külsők határozták őket; hanem tulajdon önnkényöket vették törvényül. Szívükből megyen-ki, s egész lelkét által-lehelli versébe mindenik. Pindár fellengező lelkének, s versmértékének kicsapongásai elszédítik a nézőnek fejét, mint a feldühült Adria tornyos hullámai; Alkaios csattogva, s teljes erővel verdesi lantját, mint a bérz zuhanója a kőszirtokat; Sapphó epekedő képzeleti búsongva tolakodnak egymás után, mint azon csergedező pataknak habjai, mellynek fenekét apró kővecsek lepik, s partjait szomorú fűzek árnyékozzák; Anákreon pedig hasonló mind lelkében, mind versében a tiszta kútfőhöz, mellyből a vidám Nájadák Hülászra enyelgenek. Mindenik tökéletes, s mindenik remek példa a maga nemében, s csupán neme szerint felsőbb egyik a másiknál, melly szempontból annyira meghaladja Pindár a többieket, mint a témérdek tenger minden egyéb folyót.”¹¹

A szocreál axiómái valóságról, valóságábrázolásról, a művészet alárendeléséről a társadalmi elvárásoknak Weöres regényének pusztá lététől provinciálisok-

nak bizonyulnak. Dichtung und Wahrheit nála folyamatosan helyet cserél, az igazság megragadhatatlanságának ismeretelméleti megközelítését demonstrálja érzéki úton, Ungvárnémeti *Nárcisz* című tragédiájában pár apró változtatással a freudi pszichoanalízis személyiségképét jeleníti meg – a kádári korszak irodalomideológusai számára mindez alighanem ógörögül volt.

A *Psyché* olvasása közben a 19. századi nemzeti kánonról közvetetten derül ki, hogy nemzeti ideológiája eltakarta előle a legizgalmasabb irodalmi alkotásokat. Ebből a kánonból mindenféle autonóm művészet szükségszerűen marad ki, hiszen az éppen professzionalizálódó korszak, amely önmagát azzal legitimálja, hogy nélküle nem volna méltó kifejezési módja a nemzeti szuverenitás éppen formálódó igényének, a műveket ezen aktuális eszmény szűrőjén keresztül látja vagy nem látja.

De ez még semmi, mert mi lett volna, ha abban a korban egy művelt, bátor, több nyelven beszélő, az üres tekintélyekre mit sem adó, szuverén esztétikai értékrenddel és érzékenységgel bíró nő írt volna verseket? Ami szocreál ideológia ide vagy oda, még a 20. század második felében is problematikus a magyar kanonizátorok szempontjából, hiszen a nemek közötti egyenlőség doktrínaként ugyan már létezett, de semmilyen más formában nem tudott lábra kapni. Ráadásul *Psyché* verseinek jellemzői egy olyan irodalomszemléletet mutatnak fel, amely mind a mai napig problematikus a magyar irodalmi kánonban, mely mindaddig elfogadja a női szerzők munkáit, ameddig azok nem bolygatják a nem-i sztereotípiákat, vagyis azokat a nők írta műveket fogadja be feltételek nélkül, amelyek úgynevezett „női témákról” – a férfiakról, mi másról – szólnak.²

Psyché költészetét viszont nem a férfiak tekintetének való megfelelési vágy fűti, ő a saját fejével gondolkodik, és saját szívével érez, nem manipulálható – ilyennek találta ki őt Weöres Sándor. Nem hajol meg a tekintély előtt, viszont az értéket ott is felfedezi, ahol az ember a legkevésbé számíthatna rá, és ezt nem ki nyilatkoztatja, hanem elmeséli:

„Mi után ki-hoztak engem a zárdából, együtt utaztunk, Nagybátyám Mailath János német magyar Költő, s leánya Henriette piczi barátném, továbbá két Zedlitz, a Poeta Christian s az Alchimista Maximilian, meg én. Weimaron átvonulva, Göthe urat meglátogatánk. A férfiak nem most először. Az öreg úr derűs, és igen nyájas vala, ittuk véle együtt Christian franczúz pezsgő borát; de nem engedé Jánost pipálni, Christiant Zigarre-ra gyújtani, a sánta Maxot com-modossan el-nyújtózni, Henriettet énekelni, engem klavierozni. [...]

Távozásunk után sokáig hallgattam. A poetai nagyságról elmélkedtem. Az öreg úr nagy Lyricus, nagy Epicus, nagy Dramaticus, nagy Philosophus, nagy Anthropologus, nagy Botanicus, nagy Oeconomus, nagy nem tudom mi, akár egy degeszre tömött almárium, a millyet mi-felénk a szegény viselős jánkák hasára burítanak, hogy el-vetéllyenek. Colossalis és kétségbe ejtő.

S eszembe jut egy másik Poeta. Tíz nappal ez előtt Tübingában valánk, s a szállásunk melletti házban egy Tischler, egy bútor készítő dolgozott. Nem is tudom, miért nyitottunk-be hozzája; e tislernél lakik egy Költő, valaha a nagy Schiller Frigyes famulusa vólt, aztán el-ment az esze, megháborodék, s az olta itten kuczorog az iparosnál, a ki jó lélek lehet, hogy el-dajkályya e tsetsemővé vissza változott férfiút, neve most nem ötlük emlékezetembe. Ez eszelős nem szólt, tsak felém indúla s egy keszkenővel meglegyinte, mint ha port verne-le a ruhámról. Kérdön a gazdára tekinték, ő meg-nyugtatott: a gonosz Daemonokat űzi-el tülem, s a tiszta Geniusokat árasztja reám; ahányszor kinnt jártattják,

mindég keziben a keszkenő, s a bokrokat, falakat sorra legyinti, meg-álggya. [...] Nem feledem a verseit: se értelme, se metruma, se cadentiája; zászlók, körtvélyek, erdők, tavak keringnek, úsznak, rend nélkül, vagy a bolondság ismételten rendgyében. Mit tagadgyam, nékem igen tetszett: álmomban hallok illy költeményeket, s ha fel-ébredek, nem marad bellüle semmi.

Göthe előtt mélyen meg-hódolok. De ama nyomorúlt eszelősnek rongyolt Lyrája, tsak azt vágnám hallnom.”³

Azzal, hogy Weöres kitalálja Psyché utazását Németországban, találkozását a kor két híres költőjével, Goethével és Hölderlinnel, folyamattá teszi az ítéletet, vonzásait és választásait pedig úgy formálja, hogy egyik művészeteszmény nincsen ellentétben a másikkal. A kánon akkor segít, ha megengedi, hogy tanuljam belőle, ami megtanulható, és érzem azt, amit felfogni nem tudhatok. Hölderlin nevét nem írja le, hanem verseivel jellemzi – nem az ájult kultusz érdekli, hanem az élő, folyamatban lévő, teljesen soha nem birtokolható jelentés.

A soha nem birtokolható jelentés – ami egyszerre kánonkritika és a nemi sztereoptípiák, elvárásrendszerek szerinti férfiközpontú értékrend kritikája – az *Árvaság* című versben lesz a létezés alapvető kontingenciájának közvetlenül érzékelhető, ugyanakkor a konvenciók tudatosításának példája:

*Ládám nyitám
S mondám: enyém
Bábúm, ruhám!
Emberről így nem szóllok én.
Atyám, Anyám?
Im-már szavak.
S a férfiak?
Tám mondom: Pistim, Jósikám,
Nem én, hanem Grammaticám,
Nem sensus, inkább consensus beszél,
Véletlenül, mint kút lánczán a szél,
Enyém szívemnek rongya tsak.*

Amikor saját verseire reflektál Psyché (válaszlevélben, a valóságosan létező, a nőnevelésről értekező Fáy Andráshoz⁴), egy kontextustudatos, nem rögzíthető, nem lineáris, többirányú poétikát fogalmaz meg, mely úgy ellentéte a Fáy által kifejtett, a nők szükséges korlátozására vonatkozó ideáknak, hogy a vitatott elvárások önmagukhoz képest is kevésnek mutatkoznak: „Lehetőleg nem a conventionalis szót írom, hanem a több felé reflectálót, ezért azt hiszik, suta vagyok, mellé ver a beszédem. Hányszor figyelmeztetnek: tudom-é, hogy ez vagy az a sorom olyant mit is jelent, a mire gondolni nem illő. Talám azt hiszik, hogy a mit a nő beszédje mond, ugyan akkor ugyan azt mondja szeme villanása, nyaka tartása, szája széle, hajfürtiből figyelő füle; Fáy Uram bővön tapasztalá, ímez miként vagy; egyik se hazudság, csak külön külön kell felfogni valamennyit. S ha a költői foglalatosság annyiban áll, hogy gégeből fúva gurgulyázni kellek a sententiát, mint templomban a cantornak, halálos komollyan és egy értelemben: akkor feminából valóban soha nem lehet e fajta állat...”⁵

A nő és férfi relációt a legintenzívebb formájában, a szerelmi egyesülésben úgy formálja meg, hogy a dominancia örökké kísértő viszonyulásmódja teljesen hiányzik belőle. Ehhez felhasználja a klasszikus hagyománynak azt az áramát,

amelyben a nő nincsen alárendelve a férfinak, a görög-római mitológiát: Vénusz istennő egyenrangú Mars istennel, mindkettejüknek megvan a maga, az életben talán elkerülhetetlen szerepe. A vers viszont csak a címében jelzi e klasszikus helyzetet, maga a szöveg egyes szám, első személyben a női érzékelés szempontjából beszél a szexuális örömről. Úgy, hogy az önzetlenség nem elvárásnak-megfelelés, hanem szabad, kiáradó adomány.

Weöres meséje szerint Psyché elküldi verseit véleményezésre, és esetleg kiadásra Toldy Ferencnek, a magyar nemzeti kánon 19. századi Reich-Ranickijének. A válasz – mert van válasz, nemhiába találta ki Weöres Psychét egy grófi család sarjának – nem szánalmas, csak behatárolt. Gondoljuk csak el, kötelező olvasmányaink alapján, vajon mit mondhatott volna egy reformkori tekintély, ha ezt olvassa:

*Feküvén a harcz Urával,
Egy fél test fordulattal
Gátlám heveskedésit,
És félig alajja tsuszva
S félig föléjje hajolva
Öltém testembe testét.
Tsípóm, farom tsedervén
Törpétskémet tsiszálám
A harczy óriással
S láztúl pirúlt-ki orczám
S habos fejér husomban
A gyönyör újra meg újra
Hullámokká tolúlt-fel
S hullámokká alélt-el.*

Hát igen, nem nagyon állnak kiérlelt irodalomelméleti terminusok a rendelkezésére, de nem mulasztja el udvariasságáról, a nőt úgynevezett nőiességében nem megbántó⁶ galantériájáról biztosítani: „Erre már nem tudok mit szólani. Tisztelt barátjait irigyelem.”

Egy másik versben azt találja botrányosnak, hogy többféle nyelv egy-egy szava megjelenik benne, cigány idiómáktól német, francia, olasz kifejezéséig. Toldy saját horizontjának foglyaként viszont nem válik teljesen nevetségessé Weöres beállításában, a korlátoltság mellé ad hozzá enyhítésül némi kétségtelen eleganciát: „S hogy tovább mely nyelven szól, azt má a pünkösti tüzes nyelvek se tudják. Scandal: ilyen szó nincsen. Latinúl scandalum, németül Skandal, francziául scandale, spanyolúl escandalo, sat. Magyarul – botrány.” De Psyché hasonló eleganciával írja a lap szélére: „the scandal, ánglus”.⁸

Azt tanácsolja hát a Ngs. Bárónénak (hiába, hogy Lónyay Erzsébet Psyché grófnőnek van kitalálva, a korban a férje utáni rang számít, még ha az egygel lennebb is van a létrán), hogy „genialitását domesticálja”, mégpedig úgy, hogy szépítsen, vonatkoztasson el, illeszkedjen „a törvény, a templom és az álladalom” elvárásaihoz. A korábban szó nélkül hagyott érzelmek és események megformálása helyett a pátosz kliséjét és saját társadalmi pozíciójának való megfelelést javasolja, egy „előkelő úrnő finom beszédét”. Psyché versben válaszol:

Tisztelt Öcsém Uram, felrója nékem,
 Hogy versimben nincs honleányi tűz,
 Midőn egyéb hév bővíben vagyon;
 S hogy tiszta szép magyar beszéd helett
 Olly maccheroni, quodlibet a Lyrám,
 Qui n'est pas sérieuse. Ja wohl, Herr Schedel,
 Ich bin seit tausend Jahren schon Ungarin,
 Darum bin ich nicht mehr so patriotisch,
 Wie Sie, Herr Schedel. Magyar századok
 Kohójában forrott s ájúlt a vérem,
 Hazámat mint természetes leget
 Szívom, nem érzem, s róla hallgatok.
 De honfiú buzgalmát tisztelem,
 Antúl inkább, mert új és feltörő,
 S én könnyelmű vagyok, nyíltan bevallom,
 Öcsém Uram bocsájtsa-meg nekem.

Pest, 1829. év, I. hó 20-dikán.

Weöres olyan költőt talált ki Psyché figurájával, aki tudatosan nem kíván saját korának poétikai elvárásaiba beletöpörödni, főként hogy azok az elvárások nemcsak térben és időben behatároltak, hanem eszmékben is. Észreveszi az asztalos toronyszobájában a megbomlott elméjű Hölderlin verseit, cigány dalokat fordít magyarra, olyasmikről ír, amikről egy olyan kor, amely a márványszobrot tekinti a legadekvátabb művészi megjelenési formának, nem tartja illendőnek tudomást venni. A költészet nála nem alibi arra, hogy ne kelljen cselekedni, nem is ön- vagy nemzetfényezés, hanem – szembesülés a nem háziasított létezéssel? A kánon pedig részesülés különféle korok érzékelésformáiban? A nyelvi határaink arrébb mozdítása? Egy olyan tanulási folyamat, amitől nem elbátortalanodik, és ezáltal manipulálhatóvá válik az ember, ellenkezőleg, megérti, hogy joga van saját életének, meglátásainak megformálásához?

■ JEGYZETEK

1. Weöres Sándor: *Psyché. Egy hajdani költőnő írásai*. Magvető Zsebkönyvtár, Bp., 1972. 236.
2. Vö. a filmelemzésben használt Bechdel-tesztel: 1. Van-e két, névvel rendelkező női szereplő a filmben? 2. Ezek beszélnek-e egymással? 3. Máségyéből, mint férfiakról?
3. Weöres: i.m. 60–61.
4. A reformkor írója és politikusa arról értekezett, hogy a nő „túlműveltsége” éppoly káros, mint teljes műveltlensége, az egyenjogúságot valamiféle szélsőséggnek állította be – „A’ tul-mivelt nők különösen azok, kik erős harczos vitéznék a’ juris aequalitásnak inter sexum et sexum; azért is apró társalgási nőnemhez illő tartózkodásokon magokat túl teszik” – valamint azt is szépen kitalálta, hogy a nőknek mit tanítsanak ahhoz, hogy „természetes” határaikon belül maradván jól hasznosítható társai legyenek a haza ügyén fáradozó férjüknek: „rövid diatetica, női élet-bölcsesség, józan háztartás, józan pénz-költés’ elvei, magyar haza’ ismertetése, nyelve, literaturája, egy magyar polgárné’ kötelességei, házi szükséges munkák, nemes társalgásnak és női illedelmnek szabályai és mi fő dolog, tiszta fogalmak női rendeltetésről, világ’ folyásról, szoktatás és’ okai’ követéséhez...” (Fáy András: *Nőnevelés és nőnevelő-intézetek hazánkban. Különös tekintettel nemesek’, főbb polgárok’ és tisztos kariatok’ lánykájaira*. Pesten, Trattner-Károlyi tulajdona, 1841.)
5. Weöres: i.m. 279.
6. Vö. Petri György e két sorával: „Soha nőt nőiességében megbántani nem tudtam / (hacsak nem kifejezetten ez volt a célom).” (*Hogy elérjek a napsütötte sávig*)
7. Weöres: i.m. 276.
8. Weöres: i.m. 275.